
فرهنگ توصیفی تحلیل گفتمان و کاربردشناسی

فردوس آقا گلزاده

(عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس)

سرشناسه	: آفاق گل زاده، فردوس، ۱۳۲۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ توصیفی تحلیل گفتار و کاربردشناسی / تألیف فردوس آفاق گل زاده.
مشخصات نشر	: تهران: نشر علمی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۰ ص، ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۵ - ۲۵۱ - ۴۰۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: واژه نامه.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: گفتار -- اصطلاح ها و تعبیرها
موضوع	: زبان شناسی -- اصطلاح ها و تعبیرها
موضوع	: زبان شناسی کاربردی -- اصطلاح ها و تعبیرها
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ق ۷/۳۰۲ P
رده بندی دیویی	: ۴۰۱/۴۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۳۸۰۵۹

خیابان انقلاب - مقابل در بزرگ دانشگاه تهران
شماره ۱۲۲۴ - تلفن: ۶۶۴۶۰۶۶۷

فرهنگ توصیفی تحلیل گفتمان
و کاربردشناسی
فردوس آقاگل زاده

(عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس)

چاپ اول: ۱۳۹۲

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: کولر

چاپ: رامین

صحافی: حقیقت

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۵ - ۲۵۱ - ۴۰۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

مرکز پخش: انتشارات علمی - خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران
شماره ۱۲۲۴ - تلفن: ۶۶۴۶۵۹۷۰ - ۶۶۴۶۳۰۷۲

یادداشت ناشر

بومی سازی هردانشی، زمانی تحقق می یابد که، واژگان فنی آن علم به صراحت توصیف شده باشند و از هیئت برخوردار شوند که بتوان به گونه ای یکدست و هماهنگ به کارشان برد. در کنار دو مجموعه ی «کهن نامه های زبان شناسی» و «نگین های زبان شناسی»، سعی بر این بوده است تا با مجموعه ی تازه ای به نام «فرهنگ نامه های زبان شناسی» به این هدف دیرینه، یعنی همانا دستیابی به آرمان تمامی زبان شناسان ایران که چیزی جز «زبان شناسی در خدمت زبان های ایران» نبوده و نیست، تحقق ببخشیم.

محمدعلی علمی

فهرست

۱۷	پیشگفتار
۲۱	شیوه انجام کار
۲۳	واژه‌ها و اصطلاحات
۲۵	Critical language testing آزمون زبان انتقادی
۲۶	Theme آغازگر
۲۷	Critical language awareness آگاهی انتقادی زبان
۲۸	Mitigation ابزارهای تلطیف‌کننده
۲۸	Cohesion devices ابزارهای انسجام
۲۹	Politeness ادب
۳۰	Inference استنباط
۳۱	Nominalization اسم‌سازی
۳۱	Local interpretation principle اصل تفسیر موضعی
۳۲	Grice's co-operative principle اصل همکاری گرایس
۳۲	Old and New Information اطلاع کهنه و نو
۳۳	Linguistic Imperialism امپریالیسم زبانی
۳۴	Schema / mental model انگاره ذهنی / الگوی ذهنی
۳۵	Script انگاره یا نوشته‌های ذهنی پویا
۳۶	Ideology ایدئولوژی
۳۸	Social context بافت اجتماعی
۳۹	Context of situation بافت موقعیت

۴۰	Common sense	باور متعارف / عقل سلیم
۴۱	Uptake	برداشت ذهنی / ادراک
۴۲	On and off record	بیان مستقیم و غیرمستقیم
۴۳	Cross cultural	بینافرهنگی
۴۴	Intertextuality	میانامتنیت
۴۵	Utterance	پاره گفتار / پاره گفت
۴۶	Rheme	پایان بخش
۴۷	Deictic projection	پرنواختگی اشاری
۴۸	Bottom-up Processing	پردازش صعودی
۴۸	Top-down processing	پردازش نزولی
۴۹	Foreground	پیش زمینه / عنصر برجسته
۴۹	Presupposition	پیش فرض
۵۱	Pragmatic Presupposition	پیش فرض کاربردشناختی
۵۳	Semantic Presupposition	پیش فرض معناشناختی
۵۴	Presupposition pools	پیش فرض های مشترک
۵۵	Coherence	پیوستگی معنایی
۵۶	Paratone	قطعه متن گفتاری
۵۷	Focus	تأکید
۵۷	Discourse Analysis	تحلیل گفتمان
۵۸	Critical Discourse Analysis	تحلیل گفتمان انتقادی
۶۱	Critical classroom discourse analysis	تحلیل گفتمان انتقادی کلاس درس
۶۲	Conversation Analysis	تحلیل مکالمه
۶۳	Flouting The Maxims	تخطی عامدانه توافقی از راهبردها
۶۴	Violating The Maxims	تخطی غیرتوافقی از راهبردها
۶۵	Interaction	تعامل
۶۵	Topic shift	تغییر موضوع / تغییر مبتدا
۶۶	Metalingual Comment	تفسیر فرازبانی

۶۸	 implicature	تلویح
۶۹	 Generalized quantity implicature (کلی)	تلویح کمی تعمیم‌یافته (کلی)
۷۲	 Conversational implicature	تلویح محاوره‌ای
۷۴	 Sequences	توالی‌ها / مراحل گفتگو
۷۵	 Face wants	توقعات (انظارت) وجهه
۷۵	 Critical sociolinguistics	جامعه‌شناسی زبان انتقادی
۷۶	 Adjacency pairs	جفت‌های همجوار
۷۸	 Topic framework	چارچوب مبتدا
۷۹	 Critical multiculturalism	چندفرهنگی انتقادی
۸۰	 Self and Other (otherness)	خود و دیگری (خودی و غیرخودی)
۸۱	 Background knowledge	دانش پس‌زمینه
۸۲	 Access	دسترسی
۸۳	 Story Grammar	دستور داستان
۸۳	 Critical bilingualism	دوزبانگی انتقادی
۸۴	 Relation maxim	راهبرد رابطه
۸۴	 Manner maxim	راهبرد روش
۸۵	 Quantity maxim	راهبرد کمیت
۸۶	 Quality maxim	راهبرد کیفیت
۸۷	 Solidarity and Deference Strategy	راهبرد همبستگی و احترام
۸۷	 Mediation	رسانه‌ای شدن
۸۸	 turn taking	رعایت نوبت سخن
۸۹	 Exophoric Relations	روابط برون‌متنی
۹۰	 Anaphoric Relations	روابط پس‌مرجمی یا پس‌رو
۹۱	 Cataphoric Relations	روابط پیش‌مرجمی یا پیش‌رو
۹۱	 Endophoric Relations	روابط درون‌متنی
	Critical approaches to second	رویکردهای انتقادی به آموزش زبان دوم
۹۲	 language education	

- ۹۴ Critical approaches to translation رویکردهای انتقادی به ترجمه
Critical approaches to language رویکردهای انتقادی به سیاست زبانی
- ۹۴ policy
- ۹۵ Critical Applied Linguistics زبان‌شناسی کاربردی انتقادی
- ۹۷ Text Linguistics زبان‌شناسی متن
- ۹۷ Spoken and Written Language زبان گفتاری و نوشتاری
- ۱۰۰ Preference Structure / organization ساختار (سازمان) ترجیحی
- ۱۰۱ Information Structure ساختار اطلاع
- ۱۰۲ Conversation Style سبک مکالمه
- ۱۰۳ Hegemony سلطه گفتمانی
- ۱۰۵ Critical literacy سواد انتقادی
- ۱۰۶ Register سیاق
- ۱۰۶ Social deixis & honorifics شاخص‌های اجتماعی و بیان احترام
- ۱۰۸ (Person deixis) شاخص‌های شخصی
- ۱۱۰ (discourse deixis) شاخص‌های گفتمانی (اشاره‌گرهای گفتمانی)
- ۱۱۱ (Place & time deixis) شاخص‌های مکانی و زمانی
- ۱۱۳ Felicity conditions شرایط مناسب (مقتضی)
- ۱۱۴ T/V Distinction Pronouns ضمایر ممیز تو - شما (تی / وی)
- ۱۱۵ Cultural Schemata طرحواره‌های فرهنگی
- ۱۱۵ Agent عامل / کارگزار
- ۱۱۶ Hedges عبارات احتیاط‌آمیز
- ۱۱۷ Deixis عبارات اشاره‌ای / شاخص‌های اشاره‌ای
- ۱۱۸ Social Antagonism غیریت‌سازی اجتماعی
- ۱۱۹ Metafunction فرانقش
- ۱۲۳ Product تولید / فرآورده
- ۱۲۴ Process فرآیند
- ۱۲۵ Performative Hypothesis فرضیه افعال کنشی

۱۲۶	Regularity	قاعدہ
۱۲۷	power	قدرت
۱۲۷	Paragraph	قطعه متن
۱۲۸	gestural usage	کاربرد ایما و اشاره
۱۳۰	Pragmatics	کاربردشناسی
۱۳۲	Literary Pragmatic	کاربردشناسی ادبی
۱۳۳	Interlanguage Pragmatics	کاربردشناسی بین‌زبانی
۱۳۴	Universal Pragmatics	کاربردشناسی جهانی
۱۳۶	Pure Pragmatics	کاربردشناسی محض / نظری
۱۳۷	Contrastive Pragmatics	کاربردشناسی مقابله‌ای
۱۳۸	Symbolic usage	کاربرد نشانه‌ای
۱۳۹	Deictic center	کانون اشاره‌ای
۱۴۰	Discourse Practice	کردار گفتمانی
۱۴۱	Pragmatic Adequacy	کفایت کاربردشناختی
۱۴۲	Declaration Act	کنش اعلامی
۱۴۲	Expressive Act	کنش بیان عواطف و احساس
۱۴۳	Locutionary Act	کنش بیانی
۱۴۳	Perlocutionary Act	کنش تأثیری
۱۴۴	Commissive Act	کنش تعهدی
۱۴۵	Representative Act	کنش توصیفی
۱۴۵	Directive Act	کنش جهتی (امری - ترغیبی)
۱۴۶	Indirect Speech Act	کنش گفتاری غیرمستقیم
۱۴۶	Direct Speech Act	کنش گفتاری مستقیم
۱۴۸	Illocutionary Act	کنش منظورشناسی یا کاربردشناسی
۱۴۸	Speech Acts Theory	نظریه کنش‌های گفتار
۱۴۹	Discourse	گفتمان
۱۵۰	Historical Discourse	گفتمان تاریخی

۱۵۱	 Discourse of Globalization	گفتمان جهانی سازی
۱۵۲	 Computer-mediated Discourse	گفتمان رایانه بنیاد
۱۵۳	 Media discourse	گفتمان رسانه
۱۵۳	 Legal Discourse	گفتمان قانونی
۱۵۴	 Classroom Discourse	گفتمان کلاس درس
۱۵۶	 Pragmatic Accent	لحنه کاربردشناختی
۱۵۷	 Topic	مبتدا
۱۵۸	 Thematisation	مبتدا سازی
۱۵۹	 Sentential Topic	مبتدای جمله ای
۱۵۹	 Discourse Topic	مبتدای گفتمانی
۱۶۰	 Addressor	متکلم (گوینده یا نویسنده)
۱۶۰	 Text	متن
۱۶۱	 Addressee	مخاطب
۱۶۲	 Staging	مرحله بندی
۱۶۳	 Linearisation problem	مسأله خطی سازی
۱۶۶	 definite/definiteness	معرفه / معرفگی
۱۶۷	 Pause	مکث
۱۶۸	 Field/ Tenor/ Mode	موضوع یا حوزه / عامل / شیوه
۱۶۹	 Speaker's Topic	موضوع / مبتدای گوینده
۱۶۹	 Discourse markers	نشانه های گفتمانی
۱۷۰	 Local Management System	نظام مدیریت داخلی مکالمه
۱۷۱	 Frame Theory	نظریه قالب ذهنی
۱۷۲	 Natural order	نظم طبیعی / ترتیب طبیعی
۱۷۳	 Order of Discourse	نظم گفتمانی
۱۷۳	 Transactional Function	نقش انتقالی
۱۷۴	 Interactional Function	نقش تعاملی
۱۷۶	 Pragmatic Functions	نقش های کاربردشناختی

فهرست □ ۱۵

۱۷۷	 Information Unit	واحد اطلاعاتی
۱۷۷	 Face	وجهه
۱۷۸	 Positive and Negative Face	وجهه مثبت و منفی
۱۷۹	 Tonic Syllable	هجای نواخت‌دار
۱۷۹	 Co-text	همبافت
۱۸۰	 Artificial Intelligence (AI)	هوش مصنوعی
۱۸۱		کتابنامه
۱۸۷		فهرست واژگان انگلیسی - فارسی
۱۹۵		فهرست واژگان فارسی - انگلیسی

www.ketab.ir

پیشگفتار

خاتم ملک سلیمان است علم جمله عالم صورت و جان است علم
(مثنوی مولوی)

واژگان پایه و اصطلاحات تخصصی در هر شاخه‌ای علمی بخش قابل توجهی از مفاهیم نظری و معانی آن شاخه از علم را به دوش می‌کشند. معمولاً در سال‌های اولیه رشد و نمو هر گرایش از یک شاخه علمی واژگان و اصطلاحات پایه در معادلیابی و واژه‌سازی از زبان مبدا به زبان مقصد دچار مشکلات فراوانی هستند. از جمله این مشکلات می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- الف. ارائه معادل‌هایی متفاوت، گاهی نزدیک به هم و گاهی متعارض با یکدیگر برای یک واژه و یا اصطلاح تخصصی
- ب. عدم اتفاق نسبی صاحب‌نظران آن شاخه علمی بر معادل‌ها که می‌تواند:
۱. ناشی از نبودن شاخه علمی و مفاهیم و واژه‌های آن باشد
 ۲. به خاطر عدم درک دقیق مفاهیم توسط خواننده یا نویسنده که معادل را ارائه می‌نماید، باشد
- پ. ارائه معادل‌هایی از یک واژه یا اصطلاح توسط اشخاص علاقمند اما غیرمتخصص.

ت. مراجعه دانشجویان و علاقمندان مبتدی به متون ترجمه‌شده تخصصی حاوی آن اصطلاحات و واژه‌های تخصصی که توسط علاقمندان غیرمتخصص ترجمه شده‌اند.

نتیجه موارد چهارگانه فوق می‌تواند این باشد که واژگان بنیادی یا پایه اصطلاحات تخصصی که بار اصلی انتقال مفاهیم را به دوش می‌کشند، یا اصلاً درک نشوند و یا به صورت نادرست و یا به صورت متفاوت درک شوند که در هر سه حالت منظر اصلی صاحب نظریه یا متن تخصصی درک و منتقل نخواهد شد.

جهت حل این معضل، یکی از راه‌های علمی ممکن تدوین فرهنگ توصیفی تخصصی توسط متخصصان آن شاخه علمی خاص که چند سال در آن شاخه به تدریس و تحقیق مشغول بوده‌اند، می‌باشد. زیرا معادل‌های تخصصی پیشنهادی و تعاریف آن‌ها در فرهنگ توصیفی می‌بایست در طول تدریس مورد بحث و مشاوره با دانشجویان و سایر همکاران متخصص قرار گیرد و به بوته آزمایش گذاشته شود و بر اساس بازخوردهای حاصل از این روش عملی، واژه‌های معادل و تعاریف آن‌ها مشخص و در فرهنگ توصیفی درج گردد.

شاخه تحلیل‌گفتمان و کاربردشناسی در رشته زبان‌شناسی نیز از این مسأله مستثنی نیست و بر متخصصان این شاخه از علم لازم است که جهت حل آن هم‌اندیشی نموده و در نهایت با ارائه طرحی نسبت به حل آن اقدام نمایند.

مؤلف کتاب حاضر نیز به دلایل فوق به سهم خود اقدام به تدوین فرهنگ تخصصی توصیفی واژه‌ها و اصطلاحات تحلیل‌گفتمان و کاربردشناسی زیانه نموده است تا قدم نخست را به صورت نسبی جهت پرکردن خلای علمی و حل مسأله برداشته باشد. در همین جا لازم می‌دانم از استاد گرانقدرم جناب آقای

دکتر کوروش صفوی که سال گذشته پیشنهاد تألیف فرهنگ مذکور را با اینجانب مطرح نمودند صمیمانه تشکر نمایم.

از همفکری همکار ارجمندم جناب آقای حسین داوری عضو محترم هیأت علمی دانشگاه دامغان، در اصطلاحات زبان‌شناسی کاربردی انتقادی سپاسگزارم و نیز از دختر دلبد و فرهیخته‌ام سرکار خانم زهره آفاگل‌زاده که در انجام کار یاری‌ام نمودند صمیمانه تشکر می‌کنم. از مدیر محترم انتشارات علمی جناب آقای محمدعلی علمی و همکارانش که در چاپ و انتشار کتاب تلاش نمودند تشکر می‌نمایم.

بی‌تردید از نگاه صاحب‌نظران فرهیخته و متخصصان رشته زبان‌شناسی بویژه شاخه تحلیل گفتمان و کاربردشناسی ممکن است کتاب دارای کاستی‌هایی باشد که از پیشنهادات عالمانه‌شان استقبال نموده و در جهت بهتر شدن آن در چاپ‌های بعدی بهره خواهیم برد. در آغاز و پایان خداوند عالم را شاکرم که توفیق این مهم را به اینجانب ارزانی داشته است.

فردوس آفاگل‌زاده

زمستان ۱۳۹۲